

yhtenä tärkeänä tekijänä, joka vaikuttaa nuorten naisten mahdollisuuksiin liikkua. Itseäni yllätti erityisesti se, kuinka häirintää esiintyi niin pikkukaupungissa etelässä kuin Kairossakin. Varsin yleisen käsitysten mukaan häirintä on nimittäin suurkaupunkien ongelma ja selvästi vähäisempää pienillä paikkakunnilla, joissa ”kaikki tuntevat toisensa”.

Tea Virtasen artikkeli muslimiavioliitoista Kamerunissa oli minulle itselleni erityisen mielenkiintoinen. Lähi-idän tutkijana kamerunilainen todellisuus oli monin tavoin häkellyttävän vieras. Islam ei todellakaan selitä kaikkea, mitä niin sanotussa islamilaisessa maailmassa tapahtuu. Teksti tuo myös hyvin esiin ne paineet, joita standardisoiva ”valtaislam” aiheuttaa ennen eristyneemmille yhteisöille. Prosessi tyyppillisesti kaventaa tulkintoja siitä, mitä islamilainen voi tarkoittaa.

Ulriikka Johansson kirjoittaa nuorten bailukulttuurista vauriissa ja suhteellisen liberaaleissa Teheranin kaupunginosissa. Sekin on mielenkiintoista ja hauskaa lukea erityisesti niille, joilla on kovin kapea käsitys Iranin islamilaisesta tasavallasta. Johansson analysoi pätevästi sitä, kuinka nimenomaan Iranissa kotibileet tarjoavat nuorille ja mikä tärkeintä, myös nuorille naisille, mahdollisuuden kohdata vastakkaisen sukupuolen edustajia. Päinvastoin kuin monissa arabimaissa, jossa nuorilla on ainakin jonkinlaiset mahdollisuudet kohdata toisiansa julkisessa tilassa, Iran valvoo sukupuolirooleja julkisessa tilassa tiukasti. Osin ehkä seurauksena tästä yksityiset kodit ovat saaneet korostuneen roolin turvapaikkana vapaaehtoisempää ympäristöä etsiville iranilaisille, ainakin Teheranin varakauppien osien nuorille.

Susanne Dahlgren käsittelee niin ikään aihetta, joka ei tule ensimmäisenä mieleen islamilaisesta maailmaa ajateltaessa. Aiheena on nimittäin intiimit ja kielletytkin sukupuolisuhheet ja kohtaamiset eteläisen Jemenin Adenissa Intian valtameren

rannalla. Koska Dahlgren on tehnyt alueella tutkimusta pitkään, kirjoituksessa tulee esille myös historiallinen muutos. Antropologia on humanistis-yhteiskunnallisista tieteenaloista ehkä eniten se, jossa keskitytään mikrotason todellisuuteen. Näkökulman vahvuutena on se, että usein pystytään näkemään sellaista, joka jää pimentoon makrotason analyyseissa. Heikkoutena on se, että tapahtumien laajemmat yhteydet ja perspektiivi saattavat jäädä vaille kunnan analyysia. Joka tapauksessa Dahlgrenin artikkelissa ilmenee hyvin se, kuinka Jemenin vuonna 1990 tapahtuneen yhdistymisen seurauksena maan pohjoisosien ja isoveili Saudi-Arabian huomattavasti konservatiivisemmat traditiot alkoivat voimakkaasti vaikuttaa myös ”syntisessä” etelässä.

Marko Juntusen artikkeli käsittelee Marokon kaupunkiköyhälistön nuorten miesten elämää ja erityisesti sitä, kuinka he käyttävät huumoria selviytymiskeinona. Artikkelin pitäisi olla pakollista luettavaa niille, jotka päättävät suomalaisesta pakolaispolitiikasta. Myös Loput -artikkelit, Frej Stamboulin artikkeli Tunisian vallankumouksesta ja Henri Onoderan kirjoitus aktivismin merkityksestä kairolaisnuorten elämässä ennen ”Tahririn vallankumousta” alkuvuodesta 2011, ovat antoisaa luettavaa. Onoderan teksti on pätevää taustaa Egyptin nykypolitiikan ymmärtämisen kannalta. Stambouli on muista poiketen sosiologi, minkä vuoksi lähestymistapa on mielenkiintoisesti erilainen. Huomio kannattaa kiinnittää muun muassa islamismien erisuuntausten esittelyyn.

Kuten monessa muussakin erillisiin artikkeleihin pohjautuvassa teoksessa tässäkin on yksi merkittävä puute. Teoksesta puuttuu loppuluku, joka asettaisi ”kertomukset” laajempaan kehikseen. Antropologisten artikkeleiden kohdalla tarve tällaiseen olisi tavallistakin tärkeämpää. Mitä suuria trendejä on nyt meneillään? Mitä esimerkkien nuorille ja nuoruudelle näissä yhteisöis-

sä on spesifiä ja mikä yleistä? Mitkä ovat ne tekijät, jotka vaikuttavat kehitykseen? Vastauksia tai niiden aiheita löytyy sieltä täältä, mutta synteisi puuttuu. Teos on kuin klassinen arabialainen runo: yksittäiset säkeet ovat kuin helmiä, mutta kokonaisuus jää osin hahmottomaksi. Kuvauksena esimerkkitaustien maailmasta teos on sen sijaan erittäin hyvä, taiten toimitettu ja hauska kirjotettu. Se sopii myös hyvin iltalukemiseksi raskaankin työpäivän jälkeen. Vaikka teos ilmentää pyrkimystä korostaa islamin ja kaikei muidenkin uskontojen monimuotoisuutta, niin toisinaan lukija törmää oudon essentiaalisiin käsityksiin. Esimerkiksi Susanne Dahlgren kirjoittaa siitä, kuinka islamissa toisin kuin kristinuskossa seksuaalisuus ei ole ”...häpeällistä asia vaan osa sitä maallista ja taivaallista ihanuutta, jonka Jumala on ihmiskunnalle suonut”. Veikkaanpa, että myös kristillisten maiden kodeissa ja kaduilla variaatio on suurta.

HANNU JUUSOLA, PROF.

AYAAN HIRSI ALI
Harhaoppinen: Miksi islam tarvitsee nyt uskonpuhdistusta? Suom. Wanda Valtonen. Kuopio: Scanria 2016. 244 s.

Somalialaissyntyisen, nykyään Yhdysvalloissa asuvan Ayaan Hirsi Alin (s. 1969) on tulkittu suhtautuvan vihamielisesti lapsuutensa ja nuoruutensa uskontoon, islamiin. Tästä syystä hänen islam-kritiikkinsä on ollut helppo sivuuttaa. Uudessa teoksessaan (alkuteos *Heretic: Why Islam Needs A Reformation Now*, julkaistiin 2015) Hirsi Ali on edelleen erittäin kriittinen islamia kohtaan, mutta arvioi jossain määrin uudelleen omaa suhdettaan lapsuudenuskontoonsa. Hän ei vielääkään varsi-

naisesti myönnä tarkastelevansa islamia sen sisältä käsin, mutta ei toisaalta sanoudu siitä kokonaan irti eikä pidä täysin mahdollisena sen uudistamista.

Hirsi Ali myöntää itse uuden lähtökohtansa, eikä enää kehota islaminuskoisia valitsemaan jotakuta toista jumalaa. Asenteenmuutos toivottavasti avaa korvia kuulemaan hänen viestiään. Sillä viesti hänellä on, sekä muslimeille että islamia ymmärtämään pyrkiville länsimalaisille. Hirsi Alia vaivaa se, että molemmat pyrkivät torjumaan hänen sanottavansa, tuntuvatpa olevan salaliitossa islamia koskevaa kriittistä ajattelua ja keskustelua vastaan.

Hirsi Alin analyysin lähtökohta on se, että islamin piirissä esiintyvä pysähtyneisyys, väkivalta ja muut ongelmat eivät johdu köyhyydestä, länsimaisesta imperialismista, Yhdysvaltojen ulkopoliitikasta tai muista ulkoisista seikoista, vaan Korraanista ja islamin opeista. Jihadistit eivät hänen mukaansa ole "vain niukoissa oloissa eläneitä, tyytymättömiä nuoria, jotka ovat päätyneet väärille nettisivuille. He ovat miehiä ja naisia, jotka kokevat olevansa pyhällä asialla." Korraani ja islam itse on Hirsi Alin mielestä vaadittava ongelmista vastuuseen.

Tässä Hirsi Ali on eräässä mielessä samalla asialla kuin ne kristinuskon piirissä vaikuttavat teologit, jotka kiinnittävät huomiota Raamatussa ja kristinuskossa itsessään oleviin ongelmiin. Tällä tarkoitan ongelmia, jotka ovat johtaneet esimerkiksi kristillisten kirkkojen piirissä vuosisatoja harjoitettuun antisemitismiin – aihetta käsittelee esimerkiksi Minna Heimolan teos *Raamattu ja rasismi* (Suomen Eksegeettinen Seura 2016).

Hirsi Ali valittaa, että länsimaalaiset ruoskivat itseään vioistaan, mutta ummistavat silmänsä islamin ongelmilta eivätkä edes tue islamin piirissä niitä, jotka pyrkivät tekemään jotakin. Länsimaiset liberaalit sivuuttavat naisten sorron, homofobian ja muut ongelmat islaminuskoisten

keskuudessa. Kyse on suurista ongelmista, esimerkiksi Egyptissä käytännössä kaikki naiset sanovat kokeneensa seksuaalista ahdistelua. Hirsi Alilla on synkkä kuva radikalisoituneesta islamista: "Nyky päivän radikaali islam on tuonut mukanaan uuden, vieläkin väkivaltaisemman apartheid-järjestelmän, jossa ihmisiä ei erotella ihonvärin vaan sukupuolen, seksuaalisen suuntautumisen, uskonnon tai muslimien tapauksessa uskonnon noudattamista van perusteella."

Nykyisellään islam ei Hirsi Alin mielestä ole rauhan uskonto. Islam väkivaltaisiin piirteisiin kuuluu murhaajamarttyyrien perinne, jossa marttyyri tekee itsemurhan tappamassa muita uskonnollisista syistä. Kyseinen perinne esiintyy Hirsi Alin mukaan vain islamissa. Tämä ei ehkä pidä täysin paikkaansa, mutta lieenee silti aiheellista kysyä Hirsi Alin tapaan, mikseivät kristityt ole Lähi-idässä ryhtyneet itsemurhapommittajiksi, vaikka elävät samanlaisissa tai huonommissa olosuhteissa kuin muslimit.

Hirsi Ali on mitä ilmeisimmin oikeassa siinä, että islamin piirissä esiintyvät ongelmat ovat jossain määrin saapuneet länsimaihinkin. Euroopassa juutalaisten elämä on käynyt turvattomaksi muslimimaanmuuttajien vuoksi. Muslimimaisista tulevat näkyvät Suomenkin seksuaalirikostilastoissa.

Maahanmuutosta huolissaan olevat eivät siis ole täysin väärässä pelkoineen. Asiallisia tietoja ei pitäisi pimittää, vaikka vaarana onkin, että ne lisäävät epäluuloa maahanmuuttajia kohtaan. Joka tapauksessa länsimaalaisten ei tule Hirsi Alin mielestä sopeutua muslimien kieltoihin ja tabuihin, vaan muslimien on mukauduttava länsimaisiin, liberaaleihin ihanteisiin ja opittava elämään sananvapauden kanssa.

Myöntäessään valtaiset ongelmat islamin piirissä Hirsi Ali ei jää toivottomuuteen. Hänellä on melko yksityiskohtaisesti eritelty ohjelma islamilaisesta reformaatiosta, josta

hyötyisivät myös muunuskoiset ja ateistit. Kyseessä on siis itse uskonnon, sen teologian reformaatio.

Hirsi Alin teesit islamin reformoimiseksi ovat seuraavat: 1. Muhammedia ja Korraania on voitava tulkita ja kritisoida, 2. On painotettava tämän- ei tuonpuoleista, 3. On luovuttava shariasta, 4. On luovuttava oikeudesta ja velvollisuudesta muiden ohjailuun, 5. On lopetettava jihadiin kannustaminen. Olematta teologi Hirsi Ali esittää siis islamilaisen teologian uudistusohjelman. Vähempi ei hänen mielestään riitä.

Reformaation ja valistuksen jälkeisen kristillisen teologian näkökulmasta uudistusohjelma ei näytä erityisen radikaalilta, mutta islamin näkökulmasta se saattaa sitä ollakin. Sen esittäjä saisi todennäköisesti kuolemantuomion useissa islamilaisissa maissa – jo kauan ennen kuin olisi edes keskusteltu, mitä esimerkiksi Muhammedin kritisoiminen tarkoittaisi.

Keskustelua islamista Hirsi Ali nimenomaan haluaa, niin islamin sisällä kuin sen ulkopuolella. Keskustelu tosin ei ole helppoa; islamista puuttuvat hänen mukaansa kiivaan keskustelun ja tuskallisen epäilyksen pitkät perinteet, jotka ovat ominaisia juutalaisuudelle ja kristinuskolle. Miten pitkälle islamin reformaatio sitten voisi mennä? Hirsi Ali epäilee, voiko jihadia koskaan tulkita vain henkiseksi toiminnaksi, mutta jos voi, on haastettava muslimit omaksumaan sellainen tulkinta.

Hirsi Ali päästää muut uskonnot huomattavasti vähemmällä kritiikillä; juutalaisuus ja kristinuskko esiintyvät hänen teksteissään yleensä esikuvina islamille. Puolustaessaan islamin piirissä syrjittyjä Hirsi Ali asettuu puolustamaan myös kristittyjä. Hänen mukaansa "islamofobian laajuus ja vakavuus kalpenee muslimimaissa kautta maailman ilmenevän kristofobian rinnalla". Tässä hän saattaa olla oikeassa, maailman vainoimpien uskonnonharjoittajia tällä hetkellä ovat ihmisoikeusjärjestöjen mukaan kristityt.

Hirsi Ali on yksi islamin uudenaikaisista kriitikoista mutta myös suunnannäyttäjistä. Islaminkin kohdalla uudistajat nousevat marginaalisista: aika monet islamin piiristä juuri nyt esiin astuvista uudistajista ovat Hirsi Alin tapaan naisia. Vallanpitäjähän harvoin tekevät reformaatioita. Onko islamin reformaatio sitten mahdollinen? Ayaan Hirsi Ali ainakin suhtautuu yllättävän toiveikkaasti islamilaiseen reformaatioon ja uskoo sen jo käynnistyneen.

Hirsi Alin teos on nykyajan tärkein ilmaistuna voimaannuttava. Hänen pyrkimyksensä on voimaannuttaa islaminuskoiset itsensä vastuuseen itsestään ja uudistumisestaan. Länsimaiset liberaalit kutsutaan apujoukoiksi tukemaan uudistajia ja hyötymään tuloksista: väkivallattomammasta ja suvaitsevammasta maailmasta.

VESA HIRVONEN, DOS.

RICHARD SAKWA

Taistelu Ukrainasta: Kuinka idän ja lännen intressit törmäsivät. Suom. Tatu Henttonen. Tampere: Vastapaino 2016. 464 s.

Richard Sakwa on Venäjän ja Euroopan politiikan tutkimuksen professori Kentin yliopistossa Isonsa-Britanniassa. Hän on tutkinut pitkään ja kattavasti Venäjän ja sen naapurimaiden suhteita erityisesti turvallisuus- ja talouspolitiikan näkökulmista. *Taistelu Ukrainasta*, joka ilmestyi englanniksi vuonna 2015 nimellä *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*, sijoittaa Ukrainan 2010-luvun alkupuolen tapahtumat osaksi globaalin politiikan uudelleen muokautumista niin sanotun kylmän sodan päättymisen (1989–1991) jälkeisessä tilanteessa. Sakwan pääväite on, että Ukrainan nykyisessä kriisissä on pohjimmiltaan kyse siitä, kuka

hallitsee maan tuotantoelämää sekä millaista ulkopoliittikkaa Ukrainan tulli harjoittaa: sitoutua johonkin sotilaalliseen liittoumaan vai pysyä puolueettomana.

Sakwan mukaan läntisessä mediassa Ukrainan kriisi on kuvattu yksioikoisesti ”hyvien”, Eurooppaan sitoutuvien kansallismielisten ja ”pahojen”, Venäjään liittymistä kannattavien ”separatistien” välisenä taisteluna. Toisin sanoen Venäjältä on tehty ensisijainen syyllinen kriisiin. Tässä Sakwan mielestä ollaan jo lähtökohtaisesti vääressä. Kylmän sodan päätyttyä Yhdysvallat julistautui sodan voittajaksi. Historia oli ”loppunut”, koska parempaa maailmaa ei enää voitaisi saada kuin uusliberalistinen talousjärjestelmä ja Yhdysvaltain johtama globaali ”demokratia”. Venäjä ei suostunut tunnustamaan kylmän sodan häviäjäksi. 1990-luvulla se oli liian heikko kyttäkseen vakavasti haastamaan ”voittajia”, mutta 2000-luvulla se on alkanut vaatia maailman tunnustamista monen valtakeskuksen toimintakentäksi.

Sakwa kutsuu tätä pluralismiksi. En pidä termiä täysin onnistuneena: monikeskisyys ei välttämättä ole moniarvoisuutta. Hän on kuitenkin mielestäni oikeassa siinä, että Euroopan turvallisuuspolitiikkaa on vuoden 1991 jälkeen rakennettu ensisijaisesti Naton varaan, ja 2000-luvulla Euroopan unionin (EU) ja Naton laajentuminen on monessa tapauksessa, ja erityisesti Itä-Euroopassa, yhdistetty toisiinsa. Sakwa toteaa, ettei ole kummallista, jos Venäjä näkee tämän kehityksen uhkana itselleen. Jos Ukraina olisi liittynyt EU:hun, vaikka vain eräänlaisena ulkojäsenenä, kuten näytti tapahtuvan syksyllä 2013, myös Nato olisi ilmeisesti saapunut alueelle, jolla on sekä pitkä yhteinen historia että pitkä yhteinen raja Venäjän kanssa. Tämä olisi Venäjän näkökulmasta muodostanut uhan maan Mustanmeren laivastolle ja oli ehkä tärkein syy vallata Krim.

Sakwan tulkinnassa Yhdysvallat,

Nato ja EU ovat – tässä järjestyksessä – vähintään yhtä syyllisiä Ukrainan kriisiin kuin Venäjä ja Ukrainan niin sanotut venäläismieliset kansalaiset. Hän ei kuitenkaan korvaa yhtä mustavalkoista tulkintaa toisella. Globaalisti Ukrainan kriisiin ovat jollain tavalla syyllisiä kaikki osapuolet. Niin lännessä kuin Venäjälläkin on puhuttu toisen ohi. Toisen osapuolen huolenaiheita tai ehdotuksia ei ole otettu vakavasti.

Ukrainan kriisillä on myös sisäpoliittiset syynsä, joista tärkeimpiin kuului epäonnistuminen talouden uudelleen rakentamisessa vuoden 1991 jälkeen. Taloudellinen valta keskittyi pienehkölle joukolle oligarkkeja (sata ihmistä omistaa 80–85 % maan varallisuudesta), jotka saivat hallitsevan aseman myös politiikassa. Valtion ja talouselämän yleisen rakentamisen sijaan oligarkit taistelivat keskenään vallasta, mikä jakoi myös Ukrainan asukkaita eri mahtimiesten kannattajiin. Oman asemansa vahvistamiseksi oligarkit tukeutuivat sisäpolitiikassa toisinaan kansallismieliseen, toisinaan Venäjä-yhteyksien tärkeyttä korostavaan retoriikkaan. Ulkopoliitiikassa he tukeutuivat milloin EU:hun, milloin Venäjään.

Toisin kuin länsimaisessa mediassa on esitetty, useimmat oligarkeista eivät kuitenkaan olleet länsimielisiä tai venäläismielisiä, vaan pragmaattisen itsekeskeisiä. Yhdysvaltain, Naton, EU:n ja Venäjän kiista eurooppalaisesta turvallisuuspolitiikasta kuitenkin pakotti heidät ottamaan kantaa puoleen tai toiseen. Tämä paine johti niin sanottuun Euro-Maidaniin vuoden 2014 alussa, laillisesti presidentiksi valitun Viktor Janukovitšin syrjäyttämiseen ja kansallismielisen, ”eurooppalaisuutta” korostavan oligarkian valtaantuloon. Pysyäkseen vallassa tämän oligarkian, johon nykyinen Ukrainan presidenttikin kuuluu, oli ainakin suvaittava vaikka ei välttämättä aktiivisesti tuettava Maidanilla keskeisessä roolissa olleita radikaaleja kansallismielisiä. Tämän vuoksi Venäjän pro-